

Főszerkesztő: MESTER ÁKOS

Főszerkesztő-helyettes: BÖLCS ISTVÁN

168 ÓRA

ILLÚZIÓINK VOLTAK BÖVEN
Interjú Boross Péterrel

"A HATPÖTTYÖS"

IX. évfolyam 23. szám 1997. június 10.

KÖZÉLETI HETILAP

Ára: 98 Ft

Mint arról már beszámoltunk, **Eörsi István** nemrégiben előadást tartott az Óbudai Liberális Klubban. Politikáról és irodalomról beszélt, mint szokott, vagyis hát önmagáról, s búcsúzóul felolvasta a mellékelt versikét. Akkor határoztuk el, hogy megkeressük, s végére járunk katicabogárságának. Az íróval **F. TÓTH BENEDEK** beszélgett.

– Az világos, hogy ön a hatpöttyös katicabogár. De ki a hétpöttyös?

– Az, aki néven nem nevezett, de azért mindenki által azonosítható közösségek nevében kitolná a szemét mindazoknak, akik nem az ő normái szerint élnek.

– Mi dönti el, hogy ki a hétpöttyös?

– Nem dönti el azt senki. Születésünk után végighajszolnak egy csőrendszeren, amelyben pontosan adagolt hatásokkal igyekeznek bennünket bizonyos normákhoz igazítani. József Attila metaforájával: egy szörnyű társadalom öntőformába lötyyintenek. Időnként változnak a formák vagy a csőrendszert működtető feltételek, de a formákhoz és a feltételekhez való idomulás parancsa változatlan marad. A hétpöttyös katica biztonságban érzi magát, ha idomul, és érdektelennek tekintí, mi az, amihez idomulnia kell. Ezzel magyarázható például, hogy sok régi párttag olyan zökkenőmentesen váltott, és ma a jobboldali szlogeneket hajtogatja.

– Nem lehet, hogy a hatpöttyös katicák valaha hatpöttyösök voltak, csak ön rakott rájuk még egy pöttyöt?

– Ez már csak azért sem lehetséges, mert a katicaszindróma pár évezreddel megelőzött engem. Amikor például Polonius elmondja Laertesnek, hogyan viselkedjen az

A Hatpöttyös

életben, akkor valójában a hétpöttyös katica morfológiáját és etikáját fogalmazza meg: „Szívélyes légy, de ne tolakodó; / Füledet nyisd ki mindig, szád kevésszer, / Hallgass meg bárkit, s ne mondj véleményt. / Úgy öltözz, ahogy tárcád bírja; / Kölcsönt ne végy s ne adj”. Shakespeare a konformista magatartás alapvető ismérveit sorolja fel itt, mely magatartás alig változott az évszázadok során – csak olykor más politikai tartalmat kapott. De vannak emberek, akik ellökik maguktól Polonius útravalóját. Megtapsztalták ugyanis, milyen szörnyűségekre vezet, ha bántják azokat, akik mások. Az igazságatlan üldöztetés, kiváltképp fiatal korban, erkölcsi értelemben szerencsésé is válhat, ha túlélhető. Allen Ginsbergnek például szerencséje, hogy annak idején megbélyegezték homoszexualitása miatt. Bujkálásra akarták kényszeríteni – mire ő vállalta állítólagos bűnét. De mihelyt harcolni kezdett a meleg emancipációjáért, a feketék és a nők emancipációjának is élharcosa lett, küzdött a boszorkányüldöző amerikai nacionalizmus, a vietnami háború, a kapitalista és a kommunista diszkrimináció, valamint a kábítószer-fogyasztás kriminalizálása ellen. Nekem pedig az a szerencse jutott osztályrészemül, hogy a negy-

KATICABOGARAMRÓL

Katicabogaramnak csupán hat pöttye van. Reggeli rózsalevélen napozik gondtalan.

Arra jár néhány társa, Hétpöttyös katicák, ugratják, majd gyalázzák egy délelőttön át.

*„Csúnya vagy!”
– mondják – „Kripli!”
„Elfajzott!”, „Idegen!”
Ő meg örül a napnak,
s hogy olyan, amilyen.*

lenül sétáltam az utcán. Egyszer csak szembe jött velem Répa, én meg büszkén rákacsintok: „Szervasz, Répa!” „Ez zsidó!” – üvöltötte erre, és rám mutatott. Futottam, ahogy bírtam, egészen a Visegrádi utca 3.-ig, ahol egy tanító néni, név szerint Bors Jolán, elbújtatott az ágy alá. Na most, ha valaki sértetten került ki az efféle dolgokból, abból soha nem lehet hatpöttyös katica, az soha nem fog örülni a napnak, meg annak, hogy olyan,

”
Az elithez tartozók annyira megszokták egymás melegét, hogy könyörtelenül megbüntetnek mindenkit, aki köztük kritikai hangot enged meg magának.
”

venes évek elején folyton-folyvást el akartak gázosítani – nem is értettem, miért. A dolog abszurditása viszont örök élményemmé vált. 1944 tavaszán még – tizenharmadik életéveimet tapostam – együtt fociztam Répával, vörös haja miatt neveztük így. Amikor már sárga csillagot kellett volna viselnem, én félmezte-

amilyen. Eltorzul, nyolcpöttyös lesz vagy negyvenöt pöttyös – könnyen gépfegyveres katicává is válhat. No tessék, cserben hagytam a metaforámat...

– Ha jól sejtem, a hatpöttyösök vannak kevesebben.

– Így van, és minél rosszabb egy

társadalom, annál inkább bünteti a hatpöttyösséget. No persze, az átlagtól való eltérés mértéke nagyon is különböző; például nem minden különre mondhatjuk, hogy hatpöttyös. Még kevésbé nevezhetjük hatpöttyösnek azt, aki a hatpöttyösség normáit alulról sérti meg. Hitlert a mélypont zsenijének nevezte Thomas Mann. Semmilyen katicasággal nem hozható kapcsolatba, holott eltér minden emberi normától. Magyarán: nem élhetünk vissza a költői képek türelmével. A *Katicabogaramról* valójában gyerekképek. Úgy gondolom, hogy már a gyerekeket is kritikai érzülettel kell felvértezni. Ez fontosabb, mint a félelem szülte vagy a vak szófogadás. Ne csak a felnőttekre, az iskolára, a tanárookra figyeljenek, hanem a belső hangjukra is.

– Ez jól hangzik, csak kérdés: mennyire képes erre egy gyerek?

– Inkább, mint a felnőtt. Még nem váltak vérévé az idomulás parancsai.

– Egyszer azt mondta önmagáról: „verekedős gyerek voltam, de nehezen ütöttem arcba”.

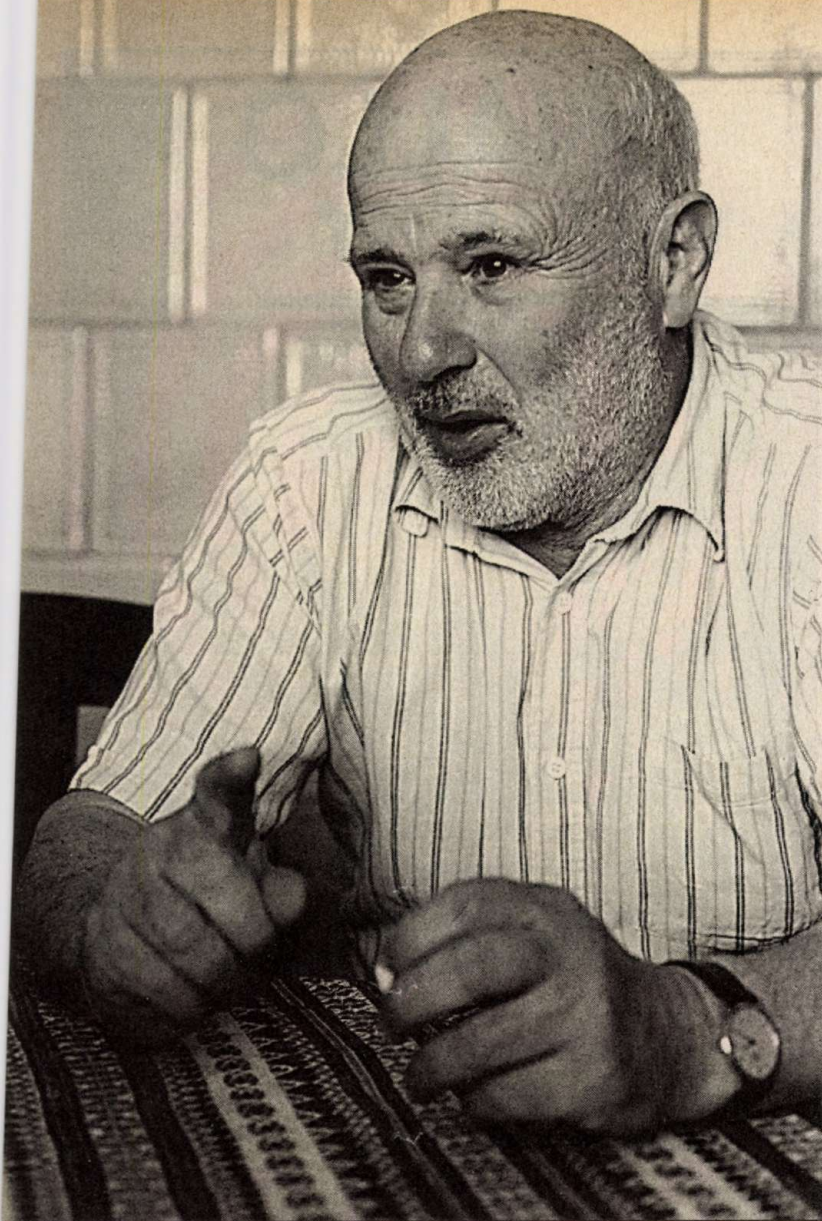
– Így igaz.

– Felnőttként könnyebb?

– Most sem tudom megtenni – hacsak elvont értelemben nem. De nem akarok kitérni. Egészségtelen közélet alakult ki mára, az irodalmi életben is. Az elithez tartozók annyira megszokták egymás melegét, hogy könyörtelenül megbüntetnek mindenkit, aki köztük kritikai hangot enged meg magának. És bánt, hogy a legkisebb erőfeszítést sem látom egy morális és szellemi értékrend kialakítására. Sőt minden ez ellen dolgozik. Az igazságtételtől a privatizációig, a parlament munkájától a köznapi kapcsolatokig. A tulajdonjog fontosabb az élethez való jognál, a spiclik jogai előrébbvalóak a besúgóttakénál, a baráti körök érdekei erősebbek a szakmai szempontoknál.

– Miért van ez így?

– Rossz lelkiismeretű értelmiséget örökölt ez a rendszer. Sándor Ivántól azt kérdezték nyolcvankilencben a televízióban: mit szól a filozófiához. Mire ő visszakérdézett: „Filozófia? Itt a-kasz-tot-tak!” Ennek felismerésére 1956 és 1989 közt harminchárom évre volt szükség, és nem csak neki. Ez a késői megokosodás a korábbi öncsalódá-

sokkal egybefonódva olyan őszintéltenségekhez vezet, olyan cinkosságokhoz, melyek lehetetlenné teszik az erkölcsi igazságtételt.

– Ilyen világban hogyan lehet baráttra találni? Híres volt Allen Ginsberghez fűződő barátsága. Tudna mondani magyarokat is?

– Sok magyar író volt a barátom rövidebb-hosszabb ideig. De furcsa módon senkit sem éreztem olyan közel magamhoz, mint két nem magyar író: Ginsberget és Danilo Kist.

– Mi ennek az oka?

– Talán az, hogy noha a magyar költészetben nőttek föl, és sok magyar prózaíró is szeretek, írói fejlődésem mégis kifelé gravitált. Hogy intellektuális kíváncsiság vagy sóvárgás volt-e, nem tudom, de vágytam kihajózni ebből a zárt világból. Itt a provincia még a nem provinciális személyiségeket is fojtogatta, századok óta. Sok vitánkat le sem lehetne fordítani németre vagy franciára. Éveken át folyt eszmecsere arról, hogy a gondolat része-e a művészileg fel-

Eörsi István író, dramaturg. 1931-ben született Budapesten. Az ELTE BTK magyar szakán szerez diplomát 1953-ban, egyetemi éveit Lukács György tanítványa. 1952-ben jelennek meg első versei. Egyetem után egy évig tanít, majd a Szabad Ifjúság és az Egyetemi Lapok munkatársa 1956-ig. A forradalomban való részvételéért nyolc év börtönbüntetést kap, 1960-ban szabadul amnesztiával. 1964-től szabadfoglalkozású író, műfordító. A kaposvári Csiky Gergely Színház dramaturgja.

dolgozható valóságnak. Hogy hangzana ez a kérdés Goethe vagy Diderot nyelvén?... Elvágódásomban persze szerepet játszhatott az amiatti bánat is, hogy idehaza kevésbé fogadtak el.

– Hernádi Gyula jó pár évvel ezelőtt azt mondta: „Eörsi István tehetségét nem kell szétzúzni. Eörsi István közepes újságíró, aki drámákat, regényeket akar írni és különböző műfajokban próbálkozik. Elég csőrös fiatalember.”

– Hernádi külön lapra tartozik. A Kádár-korszak értelmiségi hasznélvezői az öncsalás és a cinizmus

érveivel igazolták magatartásukat. Mindenkire jellemző volt, hogy milyen arányban keveredik benne ez a két attitűd. Ismereteim szerint Hernádi Gyula volt az egyetlen olyan értelmiségi, akit a legvégtetesebb cinizmus vezérelt, ám ezt a legvégtetesebben öncsaló párosszal tudta egy-egy pillanat erejéig képviselni. A rendszerváltás óta olykor ellenállónak óhajtja felüntetni magát. Ahányszor, nagy ritkán, fellázadok ez ellen, és elme-

– Van olyan dolog egyáltalán, ami zavarja?

– Nem tölt el örömmel, hogy senki sem véd meg, amikor rágalmaznak nagy nyilvánosság előtt. Hónapokon át én voltam az ország ügyeletes hazaárulója olyan torzítások alapján, amelyeket még cáfolni is szégyen. Sokan talán azt gondolják, hogy engem védeni nem népszerű feladat. Vagy úgy vélik, szélsőséges vagyok, mint Csurka, akit szintén nem védenek.

”
Az SZDSZ
az egyetlen olyan párt,
amelyik sohasem követelte meg,
hogy csak az első ember véleményét
visszhangozzák a tagok.
”

sélek róla egy-két mulatságos anekdotát, ő közli a nyilvánossággal, hogy rossz író vagyok. Még a regényeim is rosszak, mondja – holott regényt sohasem írtam.

– Meglehetősen harcos élete van; ön soha nem tér ki?

– Dehogynem. Gyakrabban, mint szeretném, és ritkábban, mint ahogyan ez másoknak kellemes. Igyekszem azt mondani, amit gondolok, és ezért olyanok is megharagosanak rám, akiket becsülök, sőt

Csak hogy Csurka föl akarja számolni a demokratikus intézményrendszert, én viszont nem. Én baloldali vagyok, de nem szélsőséges – csak a kifejezési formám az. Ezért nem számíthatok nagy bajban senkire sem.

– Saját pártjára, az SZDSZ-re sem?

– Ha az SZDSZ úgy érzi, népszerűtlen dolog mögém állni, akkor nem áll mögém. Nagyon vigyáz arra, hogy tagjainak magánmegnyilatkozásai miatt ne kelljen elvinnie a balhét.

– Erre minden párt figyel.

– Másrészt az SZDSZ az egyetlen olyan párt, amelyik sohasem követelte meg, hogy csak az első ember véleményét viszhangozzák a tagok. Náluk az első ember is mindig bírálható volt a nyilvánosság előtt. Azért tudok megmaradni benne, mert csak elviselhető mértékben korlátozza a szabadságomat. De azért nem bánám, ha felismerné: neki is érdemes védenie engem, ha például hazaárulónak neveznek ebben az országban, ahol sok tökfész az egész SZDSZ-t hazaárulónak és tudatos kártevőnek tekinti. Jöhet még olyan kor, amikor tovább fokozódhat a rágalomhadjárat – és akkor kiderül majd, hogy hazaáruló minden szocialista és liberális, aki nem csupa nagybetűvel írja le azt a szót, hogy haza vagy isten.

– Mit gondol, kik lesznek többen 1998-ban: a hatvagy a hétpöttyösök?

– Mindig a hatpöttyösök lesznek kevesebben, de ez nem függ a pártoktól, a politikától. Petőfi például hatpöttyös volt, de a tábora már nem.

– Megint öntől idézek: „Ebben a korban már nagy a csábítás, hogy az ember végül is beilleszkedjen a társadalom normálisnak mondott anyagcseréjébe. Ezt hívják bölcsességnek. Ennek a csábításnak eddig sikerült ellenállnom.”

– Remélem, így igaz.